

Oginskiai Kaišiadorių krašte

Oginskių keliais po Kaišiadorių kraštą

Vytautas BUDVYTIS, Kaišiadorių muziejaus muziejninkas

Pradžia Nr. 12 (818)

Kaišiadorių muziejaus direktorius
Olijardas Lukoševičius

Aprašymu, kaip atrodė dvarai, kokie pastatai juos sudarė, išlikę nedaug. „Man pačiai asmeniškai teko surasti vieno iš Kruonių priklausiusių palivarkų pastatų aprašymą. Taigi, Vaiguvos palivarko stovėjo dvaro prižiūrėtojo namas – didesnė, gražesnė troba, kur greičiausiai gyveno tas prižiūrėtojas, bei ūkiniai pastatai. Kažkodėl yra išskirti bendras rūšys ir rūšys daržovėms laikyti. Šūrinė – labai svarbu. Praktiškai kiekviename Oginskių dvare buvo minima ir aprašoma šūrinė. Klėčiai, tvartas su arklidėmis ir vištidėmis. Idomi nuoroda, kad tvarte buvo speciali kepkykla veršiuokams kepti. Nežinau, kodėl tai išskirta, bet, matyt, tai jiems buvo labai svarbu. Daržinė, svirnas, *bravoras* degtinei vartyti, o tame *bravore* – pirtis“, – pasakojo A. Zaruskaitė.

Pranešimo pabaigoje istorikė A. Zaruskaitė glaustai aptarė ir Darsūniškyje 1726 m. įvykusį Juozapo ir Sofijos Šarkų raganų teismą, kurio procesui vadovavo kunigaikštis Boguslavas Oginskis. Tai buvo vienas paskutinių raganų teismų Europoje.

Ansamblio „Trio de Vilna“ narys Andžej Pilecki pristatė kolektyvui narius ir pasidžiaugė pakvietimu: „Labi norėjome atvažiuoti pas Jus. Buvo dvi priežastys. Pirmą – „Polonezų kelias“. Tai festivalis, kurį iniciavo Vytautas Rutkauskas ir kuriame dalyvavo labai daug žmonių, labai daug kolektyvų. Jame „Trio de Vilna“ nuo seno dalyvauja ir dabar, galima sakyti, jau yra to festivalio pabaigtuvės. Antra, Oginskiai labai glaudžiai susiję su Kruoniu, Žiezmariais, Kaišiadorimis, Uogintais, Daršūniškiais ir Rumšiškiemis. Esate ir dauguma Jūsų gyvena Oginskių aukštiname rate. Aš matau, kad Jūs yra daug šioje salėje, kad Jūs branginatą palikimą. Tai iš karto yra ženklas.“

Renginio metu „Trio de Vilna“ atliko Oginskių atstovų parašytus polonezus *g-dur* ir *f-moll*. Taip pat pirmą kartą Kruonyje atliko Karolio Oginskio sonata (1, 2 ir 3 dalis) bei Mykolo Kazimiero Oginskio poloneza *g-dur*.

Be abejonės ansamblis atliko ir žinomiausią Oginskių kūrinį: „Atėjo laikas garsiausia Oginskių giminės ir paties Mykolo Kleopo Oginskio kūriniumi, kurį skiria Gabrieliiu Oginskiu, Bogdanu Oginskiu, Levui Oginskiu. Taip pat visiems Oginskius prisimenantiems žmonėms – Jums mielieji. Turime intenciją, kad baigiantis jubiliejiniams metams nesibaigtų domėjimasis kūryba, kad atgaiva, atjautą ir atmintis mus keltų į 2016-uosius metus. Lai tie metai būna taip pat atminties metai, jei prisiminsime Oginskius, Mykolą Kleopą, tai pasisemsime daug vertybių ir perkelsime tas vertybes jaunajai kartai. Ta intencija grojame Jums, brangūs Oginskių bičiuliai, poloneza *a-moll* – „Atsiveikšimas su Tėvyne“, – pristatė A. Pilecki.

Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejaus direktorius Vytautas Rutkauskas pradėdamas savo pranešimą „Nuo Rietavo iki Vilniaus: M. K. Oginskio gyvenimo ir kūrybos tyrimo dešimtmetis“ visų pirma

padėjo „Trio de Vilna“ kolektyvui: „Iš tikrųjų negali nesistoti, nepadėkoti ir savo kolegoms, bičiuliams, kurie vienuoliktus metus neša Oginskių atminties ženklą. Ne tik per Lietuvą, bet ir per Baltarusiją, Lenkiją, Rusiją. Per tuos dešimt metų surengta daugiau kaip šimtas koncertų prestižinėse Lietuvos istorinės atminties salėse – Valdovų rūmuose, Chodkevičių, Radvilų rūmuose – kur tik nėra skambėjusi ta muzika.“

Tesdamas pranešimą V. Rutkauskas glaustai prisiminė ir savo asmeninę patirtį pradedant Oginskių palikimo tyrimus Rietave: „Likimas juokaudamas prieš 44-erius metus mane pastūmėjo iš Vilniaus į Žemaitiją. Tuomet sau širdyje labai skeptiškai pagalvojau: „Viešpatie, kas tokiam užkampy gali gyventi...“ Taigi, įsitikinau, kad niekada nereikia sakyti „niekada“. Mano skeptiškumas tada sudužo į bažnyčios bokštus, kurie iš tikrųjų neadekvatus miestelio formatui: švytinti, neoromaninio stiliaus šventovė. Skaudžiai ir atmintį įsirėžę Oginskių laidojimo koplyčia – tuo metu paskutinė valktų lindynė: išplėtos karstavietės, tiesiog barbarizmo apraiška. Tai buvo 1971 m. Ir vieništelė išlikusi atminimo lenta bylojo lenkų kalba: tas žodis „... paskutinis iš kunigaikščių Oginskių giminės“, matyt, ir užkabino likti ilgesniam laikui negu vienai dienai, nors niekada negalvoju, kad man kaip technikos žmogui teks įbristi į tas istorines erdves“, – prisiminė V. Rutkauskas.

Rietavo miestelį nuo 1763 iki 1909 m. valdė penkios Oginskių kartos. Apylinkė ir didžiulė dvaro valda sudarė iš viso apie 64–65 tūkst. ha. „Ir ten, tame miestelyje, buvo lemta giminei sugiedoti gulbės giesmę. O XIX a. antroje pusėje įvyko toks inovacijos proveržis, kuris glumina ir šiais laikais“, – pasakojo V. Rutkauskas.

Rietave Oginskių iniciatyva ir pastangomis buvo atidaryta pirmoji žemės ūkio mokykla (1859), pirmoji muzikos mokykla (1872), įvestas pirmasis telefoninis ryšys, kuris sujungė Rietavą, Plungę ir Kretingą (1882). „Ir kai pagalvoji, kad buvo praėję tik penkeri metai nuo telefoninio ryšio išradimo pasaulyje – kokia tai turėjo būti žmonėms žinia apie būsimąjį technikos proveržį pasaulyje. Ir 1892 m. tarsis vainikuojama Oginskių veikla – balandžio 17 d. nušvinta bažnyčioje didysis *žiuvandėlis* (šimto lempučių sietynas) – pradeda veikti elektrinė. Šitie dalykai, – tęsė V. Rutkauskas, – neverčia nesistebėti: kaip tais laikais be internetinio ryšio, be šiuolaikinių komunikavimo priemonių jie sugebėjo sekti technikos, kultūros, mokslo progresą ir pritraukti visa tai į tą tolimą Žemaitijos kraštą? Ir iš kur ta kūrybinė potencialija?“

Deja, šiam kultūros židiniui lemtis buvo negailestinga. Su Bogdano Oginskio mirtimi 1909 m. kilo ažiotažas visoje tuometinėje Rusijos imperijoje: kam atiteks Oginskio rūmai ne tik Rietave, bet ir ištisi kompleksai Vilniuje, Varšuvoje ir kitur. „O verdiktą sustatė Pirmasis pasaulinis karas – Oginskio rūmus buvo nutarta padovanoti Prūsijos generalinio štabo feldmaršalo Pauliaus fon Hindenburgo giminei. Hindenburgai ta re-

zidencija ilgai nesinaudojo ir pasitraukdami plėšė kaip visi vandalai, kurie ateidavo iš mūsų kraštą. Pirmiausia buvo nuplėšti rūmų variniai stogai“, – dėstė V. Rutkauskas.

Ir tolimesnis rūmų likimas buvo negailestingas. Juos nusipirko prakutęs gretimo dvarėlio samdinytis. „Ir visą laiką prisimenu savo močiutės įspėjimą, kuri sakė: „Vai, keli, tu išidėmek: ne taip baisu, kaip ponas nusigyvena iki ubago, kaip baisu, kai ubagas patampa ponu.“ Taigi, jeigu jo mentalitetas surbrendęs tiktai kaip vargetos, samdinio, tai duok jam turtą – turtas bus prarastas“, – sakė V. Rutkauskas. Ir naujojo „šeimininko“ tikslas buvo tik pinigai, todėl rūmai 1925–1927 m. buvo be gailėsčio sunaikinti: sugriauti, o plytos parduotos.

„Ir galų gale, – kalbėjo V. Rutkauskas, – kai atvažiuoju į Rietavą, rūmų vietoje išvydau dykvietę. Ir kai jau tiesiog klausinėju rietaviškių, kur čia Oginskio stovėta rūmų, niekas negalėjo tiksliai pasakyti. Nieko nėra gyvenime beprasmiško. Dirbant techniku me dėstytoju likimas suvedė su nuostabiais žmonėmis. Šiandien šioje salėje yra vienas ypač brangus žmogus oginskianai – tai Kestutis Linkus – svečias iš Kauno, Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus direktoriaus pavaduotojas. Būtent Kestutis Linkus 1987 m. toje dykvietėje išmeigė pirmąjį archeologinį kasavimą – kad užčiuoptų, kur buvo Oginskių rūmų kontūrai. Taigi, tai buvo pradžia, impulsas tam atminties susigrąžinimui“, – priminė V. Rutkauskas.

V. Rutkauskas pabrėžė ir archyvinio palikimo tyrimų bei rašytinio palikimo vertimą į lietuvių kalbą svarbą Oginskių atminties susigrąžinimui. Pasidžiaugė, kad šiam didžiuliui archyvinio tyrimų darbiui dėmsi vadovauti Lietuvos istorijos instituto LDK istorijos skyriaus vedėja dr. Ramunė Šmigelskytė-Stukienė. Per vienuolika metų įvyko vienuolika didelių mokslinių konferencijų, buvo išleisti puikūs veikalai. O muziejninkės Danutės Mukienės rūpesčiu ir jai vadovaujant įvyko proveržis susigrąžinant ir rašytinį Oginskių palikimą: buvo išleisti garsieji Mykolo Kleopo Oginskio „Priesakai sūnui“ ir t. t.

Pranešimo pabaigoje V. Rutkauskas pristatė ir UNESCO generalinės konferencijos 2013 m. lapkričio mėnesio nutarimą įtraukti M. K. Oginskio 250-ąsias gimimo metines ir reikšmingiausią jubiliejų, sukakčių, mini-mų 2015 m., sąrašą: „Mūsų apskrito stalo diskusijos, kurios buvo būtinos su baltarusiais, lenkais ir kitų šalių atstovais, kad suvestume savo pirštų galus, kad vienodais veiksmais veiktume. Taigi, iš pradžių buvo tiesiog politinis suvokimas, kad reikia susitarti, nesiplešyti dėl Oginskio asmenybės. Tai nei baltarusių, nei lenkų, nei mūsų. Tai yra ano meto valstybės, tai mūsų bendra asmenybė. Ir jeigu šito nebūtume pasiekę, vargu, ar būtume šiandien, šiais metais, šventę 250-ies metų jubiliejus sukakčių. Ir kas prieš dešimtį metų tada atrodė, kad ne-realu – kažkoks Oginskis, kažkokį poloneza parašė, koks lenkas ar nelenkas, galas žino. Jeigu Oginskiai atsibeldė į Lietuvą kažkur iš Kozelsko, tai kas jie? Maskvėnai, slavai? Ir eilutė iš Mykolo Kleopo Oginskio 1801 m. laiško: „Kilimo aš esu lietuvis.“ Nors laiško

nė žodžio lietuviškai. Kaip ir dera aristokratui – prancūzų kalba. Visiškai kitas mentalitetas ir samprata tapatybės kaip tokios. Taigi, sakyčiau, tvarkingas mūsų bendravimas su kolegomis iš kitų kraštų leido išeiti, gražiai startuoti. Lietuvos, Lenkijos ir Baltarusijos UNESCO nacionalinės komisijos pateikė bendrą teikimą generalinei konferencijai, todėl nebuvo jokių abejojimų dėl šių metų paskelbimo“, – savo pranešimą akcentuotai apibendrino V. Rutkauskas.

Pranešimo „Oginskių palikimas Kaišiadorių regione“ pradžioje Kaišiadorių muziejaus direktorius Olijardas Lukoševičius padėjo prelegentams A. Zaruskaitė ir V. Rutkauskui.

„Svarbiausia – skaityti archyvus. Nes žmonių, kurie gali tai daryti, yra labai labai mažai. Mes labai džiaugiamės, kad gerbiame Agatos dėka apie Uogintų, Kruoniu, Strėvininkų, Vaiguvos, Daršūniškio dvarus mums pavyko sužinoti gerokai daugiau“, – pridūrė O. Lukoševičius.

„Vytautas Rutkauskas, aišku, nepasakė, kad Lietuvoje būtent jo vadovaujamas Rietavo Oginskių kultūros istorijos muziejus yra tas variklis, kuris išjudino visa Lietuva Oginskių atminimo ir populiarinimo srityje. Mes turėtume būti labai labai dėkingi Vytaui Rutkauskui, nes jis atvykdamas čia, į Kruonius, sugebėjo ir mus įtraukti ir sudominti Oginskių palikimu. Turėtume aiškintis, kokie yra Oginskių pėdsakai čia. Kaišiadorių regione: ką mes dabar žinome ir ką turėtume sužinoti ateityje“, – kalbėjo O. Lukoševičius.

Tesdamas savo pranešimą O. Lukoševičius atkreipė dėmesį į parodos stendą su Uogintų dvarvietės nuotrauka, kurioje užfiksuota išlikusi siena, tačiau apleista liepų alėja: „Uogintų dvaras ir tai praeitis dar yra tamsus miškas – tiesiogine ir perkeltine prasme. Ir kiek reikia padaryti ne tik baigiant minėti šiuos jubiliejinius metus, bet ir kitais, ir dar kitais metais. Kiek reikia padaryti mums – pirmiausia Kaišiadorių regionui – savivaldybei, kultūros darbuotojams bendruomenėms, kol galėsime sutvarkyti Uogintus, Kruonius, Strėvininkus ir pakviesti tės žmones, svečius. Ir noriu labai padėkoti Daivai Mockuvienei už šią renginį, nes susitikimo dėka atsiranda bendruomenė, kuri kartu supranta, kodėl tai reikia padaryti.“

O. Lukoševičius taip pat glaustai pristatė žymiausias Kaišiadorių regiono Oginskių atstovus. Bogdaną Oginskį (1551 (ar 1552)–1625), XVII a. pradžioje Kruonyje pastačius mūrinę, iki šiol tebestovintią bažnyčią bei puošnius renesansinius rūmus, o Vievyje ištepusį stačiatikių spaustuve. Marcijoną Aleksandrą Oginskį (1632–1690), kurį studijų Leidenio universitete Olandijoje metu, kaip pagrįstai spėjama, nutapė pats Rembrandtas. Jau minėtą Gabrielių Oginskį (1784–1842) – paskutinį valdas Kaišiadorių regione turėjusį giminės atstovą.

„Idomus paradoksas, – dėstė O. Lukoševičius, – 1918 m. buvo savotiškai kovojama su dvarų kultūra, nes dauguma dvarininkų siekė atkurti bendrą su Lenkija valstybę. Be to, dvarų sąskaita tarpukariu augo Lietuvos gyventojų vidurinis sluoksnius. Bet šiaandien, kai nebereikia kovoti su lenkiška, rusiška, baltarusiška tapatybe, mes galime susigrąžinti tą kultūrinį palikimą nebįjant, kad jis mus nustelbs.“ Šioje vietoje Kaišiadorių muziejaus direktorius ypač akcentavo stačiatikių Oginskių perėjimą į katalikybę XVII a. antroje pusėje.

„Turime turėti peno protui ir širdžiai išėjus iš šio renginio. Mes turėtume atsiminti, kad giminės, išugdžiusios Mykolą Kleopą Oginskį, šaknis yra čia – Kaišiadorių žemėje“, – savo pranešimą užbaigė O. Lukoševičius.

Renginio pabaigoje Kruonio kultūros centro direktorė D. Mockuviene nuosirdžiai padėjo dalyvavimas, renginio partneriai – Kaišiadorių muziejaus direktoriai O. Lukoševičiui ir visiems susirinkusiems. Pasidžiaugė, kad renginio pabaiga kartu yra ir naujų minčių pradžia, bei padėjo dar ne kartą pakviesti į pokalbius Kruonyje apie Oginskius.

Vytauto Budvyčio nuotr.

Oginskių renesansinių rūmų griuvėsiai Kruonyje

Pabaiga